

права, а й права, яке становить зміст зобов'язання [5, с. 131]. Зокрема, це можливо в разі оспорювання правочину. В таких випадках позов про визнання права може бути сформульований як заява про визнання правочину дійсним, про визнання правочину укладеним.

Підсумовуючи слід зазначити, що зміст визнання права становить підтвердження існування певного правового становища, зокрема наявності права або відсутності права, підтвердження існування обов'язку, правовідносин і т. ін. Підставами для застосування цього способу захисту права є порушення, оспорювання, невизнання права чи загроза вчинення таких дій у майбутньому. Особами, які можуть застосовувати визнання права, є суд та самостійно учасники правовідносин, а саме – зобов'язана особа (боржник).

Список літератури:

1. Вершинин А. П. Способы защиты гражданских прав в суде: Дис. в виде науч. доклада... д-ра юрид. наук. – СПб., 1998. – 164 с.
2. З.В. Ромовська. Українське цивільне право: Загальна частина. Академічний курс. Підручник. – К.: Атіка, 2005. – 560 с.
3. Цивільне право України. Частина перша: Підручник / За ред проф. Ч. Н. Азімова, доцентів С. Н. Приступи, В. М. Ігнатенка. – Х., 2000. – 368 с.
4. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – Т. 1. – 480с.
5. Ярема А. Г., Карабань В. Я., Кривенко В. В., Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: У 4 т.: Т. 1. – К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. – 864 с.

ПРОБЛЕМНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПІДСУДНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

СВЯТЮК Т. О.

студентка юридичного факультету

КЕРНОЗ Н. Є.

*старший викладач кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та процесу
Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів, Україна*

Реалізація конституційного права на захист судом прав і свобод особи, проголошеного ст. 55 Основного Закону України [1] неможлива без створення в Україні умов для забезпечення кожному права на «справедливий суд» як однієї з основних конвенційних засад встановлених п.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2]. Відповідно до ст.17 Закону України «Про

Звертаючись до підстав застосування визнання права, можемо зазначити, що в літературі до теперішнього часу немає єдності в підходах до їх розуміння. Так, на думку авторів підручника «Цивільне право України», даний спосіб застосовується у випадку, коли наявність у особи конкретного суб'єктивного права піддається сумніву, суб'єктивне право оспорується, заперечується або ж є реальна загроза таких дій, наприклад, за позовами про визнання права авторства на твори науки, літератури і мистецтва, за позовами про визнання права власності та ін. [4, с. 258].

О.П. Вершинін з цього приводу зазначає, що підстави для висунення вимог про визнання права виникають тоді, коли наявність і зміст прав неоднаково усвідомлюються та оспорується суб'єктами матеріально-правових відносин [1, с. 17].

На думку авторів науково-практичного коментаря цивільного законодавства, позов про визнання права може пред'являтися лише в тому разі, коли право ще не порушене. Можливість бути пред'явленим на захист не порушених, а оспорованих суб'єктивних прав є характерною рисою визнання права, що відрізняє його від інших способів захисту права [5, с. 131].

На думку З.В. Ромовської підставою виникнення вимоги про визнання права є втрата документа, який засвідчує це право, невизнання його іншими особами, або загроза такого невизнання в майбутньому [2, с. 496].

На думку деяких учених, необхідність висунення вимоги про визнання права може виникнути у зв'язку із порушенням, оспорованням права та невизнанням права іншими особами [3, с. 144].

На наш погляд, остання позиція є правильною, оскільки вона передбачає всі можливі перешкоди у здійсненні права. Дійсно, порушення права не може бути усуненим і відповідно право не може бути захищеним, а спір вирішеним, у разі застосування одного тільки способу визнання права. Але це не виключає можливості (а в деяких випадках і необхідності) застосування визнання права для захисту порушеного права. Цей спосіб може бути передумовою застосування інших способів та разом з ними захищати право шляхом його визнання і усунення його порушення.

З другого боку, вважаємо за доцільне включити до кола підстав застосування цього способу таку підставу, як невизнання права, оскільки в цьому разі охоплюється і такий засіб протиборства в конфлікті, як ухилення від вчинення будь-яких дій. Саме таку позицію втілено у ЦК України, ст. 15 якого проголошує право кожної особи на захист у разі його порушення, невизнання або оспоровання. Зауважимо, що невизнання права є підставою для застосування тільки цього способу захисту права і його характерною рисою.

З аналізу норми ст. 16 ЦК випливає, що позов про визнання права може бути пред'явлений навіть тоді, коли правовідносини, до змісту яких входило суб'єктивне право, про захист якого йдеться, вже припинилися.

Вважаємо справедливим твердження про те, що допустимим є пред'явлення позову про визнання не тільки речового або іншого абсолютного

виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [3] суди застосовують при розгляді справ Конвенцію 1950 р. та практику Суду як джерело права, також ст.8 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [4] зазначає, що *ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи в суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом.*

Однією з правових гарантій справедливого правосуддя є чітке, юридично обґрунтоване розмежування повноважень судів окремої ланки судової системи, а також однойменних судів однієї ланки щодо розгляду і вирішення цивільних справ. Отже, *визначити підсудність означає, встановити суд, який згідно із законом повинен здійснювати правосуддя.*

На законодавчому рівні так і не закріпили визначення термінів «підсудність», «юрисдикція», «підвідомчість», «компетенція» проблемні питання узгодженості яких вже досліджувалась співавтором [5, с.82-87]. Лише в п. 2 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» від 01.03.2013 р. № 3 передбачено, що *підсудність визначає коло цивільних справ у спорах, вирішення яких належить до повноважень конкретного суду першої інстанції* [6]. Проте відповідно до п. 6 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» роз'яснення Пленуму Вищих спеціалізованих судів України мають рекомендаційний характер [4], тому дане визначення не є легальним. Але необхідно зазначити, що погодитися з визначенням запропонованим в даній Постанові ми не можемо, оскільки, поперше, у визначенні вживається словосполучення «у спорах», яке застосовується у позовному провадженні, але видами цивільного судочинства також є й окреме і наказне провадження. По-друге, підсудність визначається не лише щодо судів першої інстанції, а й апеляційної та касаційної інстанцій.

Визначення компетенції різних судів здійснюється залежно від виконуваних ним функцій, інстанцій, роду (предмета, категорії) справи і місця (території), на яку поширюється діяльність певного суду. В юридичній літературі процесуалісти-науковці виокремлюють такі види підсудності: функціональну, інстанційну, родову, територіальну. Територіальна в свою чергу поділяється на загальну, альтернативну, за зв'язком вимог та виключну. Але на законодавчому рівні в Цивільному процесуальному кодексі України (далі ЦПК) вживаються лише терміни «підсудність за зв'язком вимог» (ст. 113 ЦПК) та «виключна підсудність» (ст.114 ЦПК).

Інстанційна підсудність визначає компетенцію окремих ланок судової системи України на підставі виконуваних ними інстанцій (суди першої інстанції – ст.107 ЦПК, суди апеляційної інстанції – ст. 291 ЦПК, суд касаційної інстанції – ст.323 ЦПК [7], яка є значно *вужчою ніж функціональна.*

Родова підсудність (ст.107 ЦПК), або підсудність справ за *ухвалою судді* суду вищої інстанції (ст.108 ЦПК), або підсудність справ за *ухвалою судді* Верховного Суду України (ст.111 ЦПК), допомагає розмежувати компетенцію між

місцевими загальними судами щодо розгляду і вирішення справ цивільної юрисдикції по першій інстанції залежно від суб'єктного складу справи.

Під територіальною підсудністю розуміють правила розмежування компетенції судів однієї і тієї судової ланки з однаковою предметною (родовою) підсудністю залежно від території, на яку поширюються їх повноваження. Тобто, це розмежування цивільних справ, що підлягають судовому розгляду, між місцевими загальними судами.

В ЦПК прямо не використовується термін «загальна підсудність», але після системного аналізу як наукової так і спеціалізованої літератури можна констатувати, що відповідний вид визначений ст. 109 ЦПК як «Підсудність справ за місцезнаходження відповідача». При цьому законодавець припустився помилки у назві зазначеної статті, оскільки статтею 109 ЦПК визначено підсудність справ як щодо юридичних так і фізичних осіб. Але до фізичних осіб застосовується такі поняття як «місце проживання» і «місце перебування», тому логічно було б їх внести до назви статті. Оскільки термін «загальна підсудність» широко використовується у судовій практиці та теорії процесуального права, але не запроваджений законотворцем, на наш погляд, доцільно змінити назву ст.109 ЦПК на «Загальне правило визначення територіальної підсудності» для однозначного сприйняття та застосування норми цієї статті пересічними громадянами на практиці.

Підсудність справ за вибором позивача науковцями називається *альтернативною*, оскільки згідно ч. 1 ст. 110 ЦПК «позивач має право на вибір між кількома судами, яким згідно з цією статтею підсудна справа, за винятком виключної підсудності». Не можна погодитися з тим, що ця норма міститься в останній частині зазначеної статті. Незрозумілим для пересічних громадян є словосполучення «можуть пред'являтися також», яке застосовується 11 раз в ст. 110 ЦПК, але має надзвичайно важливе значення для реалізації на практиці, тому що під ним розуміється можливість звернутися до суду встановленого в ст. 109 ЦПК.

Хоча *підсудність за зв'язком справ* (ст. 113 ЦПК) має місце у тому випадку, коли між справами існує об'єктивний зв'язок, але проаналізувавши ст.ст. 110 та 113 ЦПК України, ми дійшли до висновку про необхідність внесення до них змін. У ч. 1 ст. 113 ЦПК зазначається, що позови до кількох відповідачів, які проживають або знаходяться в різних місцях, пред'являються за місцем проживання або місцезнаходження одного з відповідачів *за вибором позивача* [7]. Тобто, в даному випадку в позивача є право вибору, а це значить, що мова йде про альтернативну підсудність. Тому необхідно виключити із ст. 113 дане положення і закріпити його в новій частині ст. 110 ЦПК України.

Правила *виключної підсудності*, передбачені ст. 114 ЦПК розповсюджуються на вичерпний перелік справ, розгляд яких можливий тільки в певному суді та до яких не можуть бути застосовані правила як загальної так і альтернативної підсудності. Відповідно до ст. 125 ЦПК позов третьої особи із самостій-

ними вимогами пред'являється в такому ж порядку як і зустрічний позов. Тому ч.2 ст. 113 ЦПК було б доцільно доповнити такими словами: «та позов третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору у справі». Ми вважаємо, що дане положення за своїм змістом є складовою виключної підсудності. адже створюється правило відповідно до якого пред'явлення позову у справі можливе тільки у точно визначеному законом суді. Отже, положення ч. 2 ст. 113 ЦПК, на наш погляд, необхідно перенести у ч.5 ст. 114 ЦПК України.

В ЦПК України підсудність цивільних справ регулюється статтями 107-117 глави 1 «Підсудність» розділу III «Позовне провадження». Відповідно до ч.3 ст.15 ЦПК України суди розглядають справи цивільної юрисдикції в порядку позовного, наказного та окремого провадження [7]. Здається не логічним розміщення статей, які регулюють загальні правила підсудності в цивільному процесі в межах саме цього розділу. Так, у Цивільному процесуальному кодексі Російської Федерації [8] та Цивільному процесуальному кодексі Республіки Білорусь [9] підсудність врегулюється в межах розділів, які відповідно називаються «Основні положення» та «Загальні положення». У Кодексі адміністративного судочинства України питання підсудності адміністративних справ регулюються розділом I «Загальні положення» главою 1 з назвою «Адміністративна юрисдикція і підсудність адміністративних справ» [10]. Ми вважаємо, що законотворцю було б доцільно саме таким чином побудувати і ЦПК України. В даній главі мають залишитися ст. 15-17 ЦПК України, але їх необхідно доповнити статтями про підсудність, які б мали загальний характер для всіх видів проваджень.

Отже, вважаємо за необхідне:

1) Змінити назву глави 2 розділу I ЦПК України на «Цивільна юрисдикція загальних судів і підсудність цивільних справ». 2) Доповнити статтями: 15-1 з назвою «Інстанційна підсудність цивільних справ», яка має складатися з чотирьох частин: перша части за змістом відповідає ст. 107, друга – ст. 291, третя – ст. 323, четверта – ст. 353 чинного ЦПК; 15-2 «Наслідки порушення правил підсудності», яка за змістом відповідає ст.115, 15-3 «Передача справи з одного суду до іншого» – за змістом відповідає ст.116, 15-4 «Недопустимість спорів про підсудність» – за змістом відповідає ст.117 чинного ЦПК. 3) Змінити назву ст. 107 ЦПК України з «Суд першої інстанції» на «Родова підсудність». 4) Змінити назву ст. 109 ЦПК України з «Підсудність справ за місцезнаходженням відповідача» на «Загальне правило визначення територіальної підсудності». 5) Доповнити ст.110 ЦПК України новою частиною, яка б за змістом відповідала ч.1 ст.113 чинного ЦПК. 6) Зробити переміщення ч.14 ст.110 у ч.1 ст.110 ЦПК України. 7) Доповнити ст. 114 ЦПК України частиною 5 такого змісту: «Зустрічний позов та позов третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору у справі, незалежно від їх підсудності пред'являється в суді за місцем розгляду первісного позову». 8) Виключити статті 113, 115, 116 та 117 ЦПК України.

Список літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (РИМ, 4.XI.1950 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU50K02U.html
3. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № // (ВВР).-2006.- N 30.- Ст.260 з наступними змінами.
4. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI. // Відомості Верховної Ради України. – 2010.- № 41-42, № 43, № 44-4.- Ст. 529 із змінами.
5. Керноз Н.Є. Проблемні питання узгодженості понять «юрисдикція», «підвідомчість», «компетенція» у контексті процесуального законодавства України // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці: щоквартальний науковий збірник. – 2009. – № 1. – Чернігів. – С.80-91.
6. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» від 01.03.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/Laws/show/v0003740-13>.
7. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492 із змінами.
8. Гражданский процессуальный кодекс РФ от 14.11.2002 г. N 138-ФЗ (ГПК РФ) (с изменениями) // «Российская газета» от 20.11. 2002 г.
9. Гражданский процессуальный кодекс Республики Беларусь: 11.11.1999 г. № 238-З. Принят Палатой представителей 10.12.1998 г. Одобрен Советом Республики 18.12.1998 г. Юридическая база «ЮСИАС» – 2008 г.
10. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. // Відомості Верховної Ради України. – 2005 р.- №№ 35-37.- Ст. 446 із змінами.

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ОСОБИСТОГО І ПРИВАТНОГО ЖИТТЯ

ТРОЯН А. В.

студентка економіко-правового факультету

Донецький національний університет

м. Донецьк, Україна

Право особи на недоторканість особистого життя визнається в Україні невід'ємним правом кожного. Незважаючи на це, на практиці існують проблеми його реалізації та забезпечення. На думку вітчизняних дослідників, норми чинного законодавства у сфері охорони особистого життя мають значний потенціал для правозастосування, проте він залишається значною мірою нереалізованим. У той же час існує думка, що неспроможність законодавства належним чином забезпечити правову охорону особистих немайнових прав, до яких відноситься і право на недоторканість особистого життя, пов'язана із невірним підходом з боку законодавця до визначення відповідних прав [1, с. 54]. Так, у галузевому